

скажімо, особі взяти участь у ранковому богослужінні чи обряді поховання померлого, за загальним правилом, не спричиняє зазначених наслідків; б) у ч. 2 йдеться про примушування священнослужителя до «проведення» релігійного обряду, тобто до дій, які зазвичай пов'язуються із керівництвом колективними обрядами [11, с. 545].

3. Релігійні обряди є складовою частиною релігійної діяльності. До релігійної діяльності можна віднести, крім релігійних обрядів, також богослужіння, релігійні церемонії, процесії, індивідуальні чи колективні дії, пов'язані із сповіданням та поширенням віри.

Тому діяння, передбачене в диспозиції ст. 180 КК України, слід сформулювати більш широко, а саме: «перешкодження здійсненню богослужіння, релігійного обряду та інших видів релігійної діяльності...».

До релігійних обрядів, наприклад, у православній вірі відносяться такі обряди, як миропомазання, водохрещення, вічання, соборування, відспівування померлих тощо [10, с. 223].

Висновки. Включення до ст. 180 КК України термінологічного звороту «релігійна діяльність» дозволить взяти під кримінально-правову охорону більш широке коло правовідносин, пов'язаних із релігійною діяльністю, а розширення кола потерпілих – охороняти конституційні права більш широкого кола осіб. Відповідальність за примушування священнослужителя до здійснення релігійної діяльності чи будь-якої особи до участі в ній утворює самостійний склад злочину, а тому відповідальність за ці діяння слід передбачити в окремій статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Маркін В. І. Ст. 180 «Перешкодження здійсненню релігійного обряду» Кримінального кодексу України: недоліки та шляхи їх усунення / В. І. Маркін // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 585–589.
4. Тарасенко А. В. Кримінальна відповідальність за зважання здійсненню релігійного обряду : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Тарасенко Анатолій Володимирович. – Харків, 1995. – 164 с.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.]; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 8-ме вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2011. – 1280 с.
6. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 25. – Ст. 283.
7. Мачковский Л. Г. Охрана личных, политических и трудовых прав в уголовном законодательстве России и зарубежных государств / Л. Г. Мачковский. – Москва : РУССО, 2004. – 304 с.
8. Зінченко І. О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. (Аналіз законодавства і судової практики) : монографія / І. О. Зінченко. – Харків, 2007. – 320 с.
9. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид., доп.] – Х. : Одиссей, 2008. – 1208 с.
10. Лихова С. Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Лихова Софія Яківна. – Київ, 2006. – 529 с.
11. Маркін В. І. Безпосередній об'єкт незаконного перешкодження здійсненню релігійного обряду / Маркін В. І. // Формування правової держави в Україні: проблеми і перспективи : Всеукр. наук.-практ. конф. (11 квітня 2008 р.) : збірник тез доповідей. – Тернопіль, 2008. – С. 544–547.

УДК 343.9

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ В КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ СФЕРИ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН THE FEATURES OF THE CONCEPTUAL APPARATUS IN CRIMINOLOGICAL RESEARCH OF CORPORATE RELATIONS

Дацюк В.Б.,
*аспірант кафедри кримінології та кримінально-правових дисциплін
Закарпатського державного університету*

Стаття присвячена висвітленню особливостей понятійного апарату в кримінологічних дослідженнях сфери корпоративних відносин як об'єкта злочинного посягання. Проаналізовано підходи різних вчених щодо визначення категорій «корпорації», «корпоративні права» та «корпоративні відносини». Автор акцентує увагу на розкритті змісту поняття «криміногенні процеси у сфері корпоративних відносин».

Ключові слова: корпорація, корпоративні відносини, злочинність, криміногенні процеси, криміногенні ризики.

Статья посвящена раскрытию особенностей понятийного аппарата в криминологии как объекта преступного посягательства. Проанализированы подходы разных учёных к обозначению категорий «корпорации», «корпоративные права» и «корпоративные отношения». Автор акцентирует внимание на раскрытии содержания понятия «криминогенные процессы в сфере корпоративных отношений».

Ключевые слова: корпорация, корпоративные отношения, преступность, криминогенные процессы, криминогенные риски.

An article is devoted to the features of the conceptual apparatus in criminological research of corporate relations as the object of a criminal assault. There was analysed the approaches of various scientists to determine the categories of «corporation», «corporate rights» and «corporate relations». An author focuses on revealing the meaning of the concept «criminogenic processes in the field of corporate relations».

Key words: corporation, corporate relations, criminality, criminogenic processes, criminogenic risks.

Постановка проблеми. Перехід України до ринкових методів господарювання став поштовхом до масштабної корпоратизації вітчизняної економіки. Так, згідно з офіційними даними Державного комітету статистики, у 2012 році в Україні налічувалося 467 822 товариства з обмеженою відповідальністю, 1420 товариств з додатковою відповідальністю та 26 568 акціонерних товариств [1, с. 63]. Разом з тим, за даними окремих дослідників, в корпора-

тивному підприємству перебуває близько 80% реальної економіки нашої держави [2, с. 3; 3, с. 6], хоча в цілому кількість підприємств корпоративного типу становить лише близько половини від загальної кількості підприємств. Враховуючи те, що протягом тривалого періоду в нашій країні панували адміністративно-командні методи господарювання, корпоративне законодавство України наразі перебуває на стадії становлення, а в науці корпора-

тивного права відсутні єдині підходи до визначення основних понять даної галузі. Поряд з цим непристосованість вітчизняного законодавства до всіх викликів ринкової економіки та корпоративних форм ведення бізнесу, у тому числі механічне запозичення окремих «західних» правових інститутів без необхідної адаптації до вітчизняного економічного та правового середовища [4; 5, с. 21-26], спричинили появу нових криміногенних ризиків (у сфері корпоративних відносин) та, відповідно, нових суспільно небезпечних діянь з їх подальшою криміналізацією.

Стан та мета дослідження. Особливостям методики розслідування злочинів, вчинених у сфері реалізації корпоративних прав, присвячене дисертаційне дослідження В. П. Сабаша [6]. Окремі аспекти злочинних проявів у сфері корпоративних відносин розглядаються у роботах О. Г. Кальмана [7], В. М. Поповича [8], В. І. Шакуна [9], В. Р. Щавінського [10] та інших авторів. Разом з тим слід визнати, що у сучасній кримінологічній науці мають місце лише початкові та фрагментарні спроби розглянути основні криміногенні ризики, що притаманні корпоративному сектору економіки. Натомість виникає необхідність проведення комплексного кримінологічного дослідження сфери корпоративних відносин як об'єкта злочинного посягання.

У даній статті ми ставимо за мету дослідити понятійний апарат, що відображає технології капіталообороту і документообороту у сфері корпоративних відносин та залежні від зазначених технологій особливості виникнення та відтворення криміногенних процесів у даній сфері відносин.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як перейти до основного предмета нашого дослідження, слід зауважити, що в сучасній юридичній літературі відсутнє єдине та загальноприйняте розуміння сутності корпорацій. У чинному законодавстві України цей термін використовується досить рідко і до того ж не зовсім вдало. Відповідно до ч. 3 ст. 120 Господарського кодексу України, корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації [11]. Таким чином, український законодавець відносить корпорацію до одного з різновидів об'єднань підприємств (господарських об'єднань) поряд з асоціацією, консорціумом та концерном. Як бачимо, дане визначення далеко не відповідає історичному значенню терміна «корпорація», під яким традиційно розуміли господарські товариства, засновані на об'єднанні осіб та капіталів. Ще одна неузгодженість міститься в законодавчому визначенні поняття «корпоративні права» (ч. 1 ст. 167 ГК), де вже йдеться не про господарські об'єднання, а про господарські організації.

В науці корпоративного права теж немає однастайності. Вчені-корпоративісти по-різному підходять до визначення поняття «корпорації». Найбільш широкий підхід пропонує український вчений В. М. Кравчук, який ототожнює корпорації з юридичними особами, а корпоративне право вважає правом юридичних осіб [12, с. 5-20]. За таких обставин до корпорацій слід відносити, крім підприємницьких товариств чи навіть підприємств в цілому, також неприбуткові установи та організації (у тому числі громадські об'єднання), політичні партії, професійні спілки тощо. Через свою надмірну «обширність» таке розуміння сутності корпорацій, на наш погляд, є непрактичним в аспекті кримінологічного дослідження: аж надто різноплановими виступають права учасників різних типів юридичних осіб; дуже важко їх об'єднати, узагальнити та проаналізувати з точки зору криміногенних ризиків в рамках одного дослідження. Більше того, даний підхід більш прийнятний для країн англосаксонської системи права, де термін «корпорація» здебільшого використовується у широкому розумінні

і ототожнюється з терміном «компанія», а під корпоративною злочинністю розуміють злочинність юридичних осіб як суб'єктів кримінальної відповідальності [13], що наразі не є притаманним для вітчизняної правової системи.

Інше, значно вужче розуміння корпорацій пропонує російська вчена Т. В. Кашаніна, на думку якої, в континентальній системі права корпорація – це колективне утворення, організація, визнана юридичною особою, що заснована на об'єднанні капіталів та здійснює певну соціально корисну діяльність [14, с. 138]. Відповідно, корпоративне право – це система правил, які розроблені в організації, заснованій на об'єднанні осіб та капіталів [14, с. 59], під якими традиційно розуміють товариства. Стосовно даного підходу у нас також виникають певні зауваження. Зокрема, відповідно до статті 83 Цивільного кодексу України, товариства поділяються на підприємницькі (господарські товариства та виробничі кооперативи) та не підприємницькі [15]. З огляду на це виникає питання: чи доцільно відносити до корпорацій не підприємницькі утворення, діяльність яких не пов'язана з підприємницьким ризиком, а також виробничі кооперативи?

Відзначимо також, що іноді вчені-корпоративісти застосовують подвійний підхід, коли ототожнюють корпорації з юридичними особами, але при цьому поняття корпоративних прав чомусь звужують лише до прав учасників господарських товариств [16, с. 182-200].

Вузьке розуміння поняття «корпорації» передбачає, що до останніх відносяться виключно акціонерні товариства [17, с. 6-7; 18, с. 84]. Однак у такому випадку корпоративне право перетворюється у акціонерне, що, на нашу думку, є недостатньо обгрунтованим. На відміну від розширеного тлумачення корпорацій даний підхід навпаки звужить до не виправданого мінімуму предмет кримінологічного дослідження сфери корпоративних відносин.

Вважаємо, що найбільш виправданим та доцільним в аспекті предмета кримінологічного дослідження можна визнати підхід, відповідно до якого, корпорацією вважається юридична особа, створена у формі АТ, ТОВ або ТДВ, учасники якої щодо неї здійснили інвестиційну діяльність і така участь породжує у них сукупність прав зобов'язально-правового характеру (корпоративні права). Такої думки притримуються такі вітчизняні вчені, як Н. С. Глущ [19, с. 12], С. С. Кравченко [20, с. 32], В. В. Луць, Р. Б. Сивий, О. С. Яворська [21, с. 12], а також російські науковці С. Д. Могилевський [22, с. 28-29], П. В. Степанов [23, с. 11-15], І. С. Шиткіна [24, с. 15]. При цьому невключення до переліку різновидів корпорацій повного та командитного товариства пояснюється відсутністю у останніх відокремлених органів управління, функції яких безпосередньо виконують учасники таких господарських товариств. На думку П. В. Степанова, повні та командитні товариства являються перехідною формою від простого товариства до корпорації [24, с. 11-15].

За визначенням С. С. Кравченка, корпоративні права – це права особи, яка перебуває у правовідносинах із господарським товариством (АТ, ТОВ чи ТДВ) як її учасник, одержувати від цього певні блага, для чого їй надаються певні можливості в управлінні товариством (суб'єктивне корпоративне право) [20, с. 33]. Виходячи з цього, корпоративні права поділяють на майнові та немайнові.

З точки зору методології та праксеології кримінологічних досліджень саме такого розуміння корпорацій та корпоративних прав ми вважаємо за доцільне притримуватися в ході кримінологічного дослідження сфери корпоративних відносин.

Окремо слід звернути увагу на відмінності у визначенні понять «корпоративні відносини» та «корпоративні правовідносини». Згідно із законом (ч. 3 ст. 167 ГК) під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав. Однак в юридичній літературі таку

думку поділяють далеко не всі. В. М. Кравчук під корпоративними відносинами розуміє суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі створенням корпорацій та участю в їх діяльності [12, с. 7]. Інше, більш детальне трактування пропонує російська дослідниця І. С. Шиткіна. На її думку, корпоративні відносини являються тією формою, в якій абстрактні норми права, що містяться в корпоративному законодавстві, отримують свою реалізацію (так би мовити, «право в дії» – А. П.). Натомість врегульовані норми права суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі створенням та діяльністю корпорацій, являють собою корпоративні *правовідносини* (курсив мій – А. П.) [24, с. 15]. Таким чином, розмежовуються поняття «корпоративні відносини» та «корпоративні правовідносини». При цьому обидва поняття використовуються у значно ширшому розумінні, ніж в українському законодавстві.

Інша проблема пов'язана з особливостями використання термінів, що позначають власне злочинні прояви у сфері корпоративних відносин.

Відразу відзначимо, що ми не вважаємо за доцільне використовувати у вітчизняних кримінологічних дослідженнях дефініцію «корпоративна злочинність», оскільки вона широко використовується у західній науковій літературі та в країнах англосаксонської системи права у не зовсім звичному для нас праворозумінні. Зокрема професор Роман Томасік (університет Канберри, Австралія) виділяє дві групи корпоративних злочинів: 1) *criminal offences* (кримінальні правопорушення/проступки) – порушення правил безпеки доквілля, що вчиняються корпораціями, порушення правил охорони праці та техніки безпеки на виробництві, порушення податкового законодавства, а також порушення прав споживачів та правил добросовісної торгівлі; 2) *crimes of dishonesty* (дослівно – «злочинні акти недобросовісності»), тобто злочини, що вчиняються посадовими та службовими особами корпорації, включаючи зловживання повноваженнями та різного роду маніпуляції з цінними паперами (переклад мій – А. П.) [25, с. 2]. Таким чином, до корпоративних злочинів відносять широкий спектр економічних, службових та інших видів злочинів, а також так звані кримінальні проступки, які відсутні у вітчизняній правовій системі та здебільшого відносяться до адміністративних деліктів. При цьому відповідальність за корпоративні злочини можуть нести як менеджери, винні у їх вчиненні, так і власне корпорації. Нерідко корпоративну злочинність на Заході також порівнюють із так званою «білокомірцевою» злочинністю [13, с. 69].

Вітчизняний вчений-кримінолог В. П. Сабадаш вперше ввів у науковий обіг поняття злочину у сфері реалізації корпоративних прав, під яким пропонує вважати суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене особами, які виконують певні функції в сфері корпоративізації, корпоративних відносин і реалізації корпоративних прав, а також особами, пов'язаними з регулюванням цієї діяльності та контролем за нею, що посягає на існуючий порядок проведення корпоративізації в Україні, створення і діяльності акціонерних товариств та інших корпорацій, проведення інвестиційної, страхової та довірчої діяльності господарюючими суб'єктами, внаслідок чого заподіюється істотна шкода корпоративним правам фізичних, юридичних осіб або держави, які охороняються законом [6, с. 45].

З приводу даного поняття та особливостей його застосування вказаним вченим у нас виникають певні зауваження. По-перше, ми не можемо погодитися з В. П. Сабадашем, що злочини у сфері реалізації корпоративних прав «безумовно відносяться до економічних злочинів» [6, с. 31]. У одній зі своїх попередніх публікацій [26], підтримуючи позицію В. М. Поповича [5, с. 187-196], ми вже звертали увагу на невиправдане ототожнення, розширене чи навпаки звужене тлумачення таких різних за етимологічним навантаженням понять як «економічні злочини» та «злочини у сфері економіки» як приєдналися до підходу

вказаного автора, відповідно до якого економічні злочини та злочини у сфері економіки співвідносяться між собою як частка і ціле.

Таким чином, враховуючи природу корпоративних відносин, ми вважаємо, що злочини у цій сфері за особливостями вчинення не можна назвати економічними: як правило, вони вчиняються у вигляді порушення корпоративних прав або зловживання цими правами, а не в процесі і під виглядом фінансово-господарських операцій та в процесі економічної діяльності [8, с. 115]. З іншого боку такі злочинні діяння безпосередньо стосуються діяльності суб'єктів господарювання (у даному випадку – корпорацій та їх учасників), тобто мають економічний характер та відповідну мотивацію (доступ до ресурсів та можливість контролю над ними, заволодіння певною «нішею» на ринку капіталів, додаткові джерела збагачення тощо). Тому, на нашу думку, дану категорію злочинів більш доцільно відносити до злочинів у сфері економіки.

По-друге, ми прислунаємося до думки В. М. Поповича, що в перехідний період до ринкових відносин вчиняється ціла низка нових як криміналізованих, так і криміногенних, але некриміналізованих діянь, які при цьому значно небезпечніші, ніж більшість діянь, що вже визнані злочинами [8, с. 148]. Тому ми звертаємо увагу на те, що, виходячи із широкого діапазону методів, способів та технологій вчинення гріндерства, рейдерства, грінмейлу та інших протиправних посягань на корпоративні права, криміногенний потенціал сфери корпоративних відносин виходить далеко за межі тих злочинів, відповідальність за які передбачена чинним КК. З огляду на те, що сталі кримінологічні дефініції не спроможні пояснити, а тим більше віддзеркалити нові для нашої юридичної науки криміногенні, але некриміналізовані технології та пов'язані з ними глибинні проблеми фінансово-, інформаційно- й управлінсько-технологічного характеру [8, с. 148], ми вважаємо необхідність у використанні більш широкого за змістом поняття «криміногенні процеси» у сфері корпоративних відносин поряд із традиційними «злочин» та «злочинність». Цю конструкцію доцільно застосовувати насамперед для комплексного аналізу та узагальнення всіх протиправних діянь (криміналізованих та некриміналізованих) у сфері корпоративних відносин, які так чи інакше створюють криміногенні ризики.

Поняття «криміногенних процесів» досить часто зустрічається в кримінологічній та кримінально-правовій літературі, а тому не є новелою в сучасній юриспруденції. Однак відсутність чіткої дефініції даного поняття викликає необхідність додаткового з'ясування його сутності.

Згідно з Великим тлумачним словником української мови термін «криміногенний» тлумачиться як той, що призводить до злочину, здатний викликати злочин [27, с. 465]. О. Г. Кальман, формулюючи понятійний апарат сучасної кримінології, дає визначення наступним термінам:

- криміногенність – властивість об'єкта спеціально-кримінологічного попередження, яка відображає силу впливу цього об'єкта на злочинну поведінку (ступінь криміногенності є кількісно-якісною характеристикою такої властивості);
- криміногенний фактор – явище, що сприяє проявам злочинності;
- криміногенна обстановка – сукупність факторів соціальної дійсності, що характеризують прояви злочинності та стан правопорядку на визначеній території;
- криміногенна життєва ситуація – конкретна життєва ситуація, що склалася в момент вчинення злочину або незадовго до цього та у взаємодії з антисуспільною спрямованістю особистості викликає у неї рішучість для вчинення злочину [7, с. 92-93].

У свою чергу В. М. Попович, окреслюючи термінологію, пов'язану з криміналізованими та некриміналізованими криміногенними джерелами тіньової економіки, дає

визначення поняття «криміногенний потенціал сфери цивільно-оборотних відносин» як сукупності деструктивно-руйнівних, антагоністичних за своєю природою чинників, що зумовлюють криміногенну тінізацію суспільно-економічних та цивільно-правових відносин, сприяють відворотенню антисоціальної поведінки суб'єктів цивільного обороту [8, с. 114].

Висновки. Виходячи з викладених дефініцій ми вважаємо, що під криміногенними процесами у сфері корпоративних відносин слід розуміти деструктивно-руйнів-

ні, суспільно небезпечні за своєю природою процеси та явища, обумовлені ступенем криміногенного потенціалу сфери корпоративних відносин у сукупності з антисоціальною спрямованістю та поведінкою осіб-суб'єктів цих відносин. Іншими словами криміногенні процеси у сфері корпоративних відносин являють собою складний комплекс, що включає в себе як злочинні прояви у цій сфері (криміналізовані та некриміналізовані), так і суміжні протиправні криміногенні діяння, детермінанти та фонові явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Україна у цифрах. 2011 рік. Статистичний збірник / Державний комітет статистики України; за заг. ред. О. Г. Осауленка, відп. за випуск Е. О. Остапчук. – К., 2011. – 251 с.
2. Алексєєв С. В. Формування та розвиток корпоративних форм підприємництва в промисловості України у 1991-2004 рр.: історичний аспект / С. В. Алексєєв // Науковий журнал «Наука. Релігія. Суспільство». – 2009. – № 3. – С. 3–10.
3. Корпоративне право України : підручник / В. В. Луць, В. А. Васильєва, О. Р. Кібенко, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін. ; за заг. ред. В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.
4. Попович В. М. Методологічні засади проведення економіко-кримінологічної експертизи законопроектів та інших нормативно-правових актів України / В. М. Попович // 36. наук. пр. Академії державної податкової служби України // Науковий вісник. – Ірпінь. – 2001. – № 4. – С. 122–130.
5. Попович В. М. Актуальні проблеми кримінального права : навч. посібник / В. М. Попович. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.
6. Сабадаш В. П. Методика розслідування злочинів, вчинених у сфері реалізації корпоративних прав : дис... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. П. Сабадаш ; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 237 с.
7. Кальман О. Г. Понятійний апарат сучасної кримінології. Терминологічний словарь / О. Г. Кальман, И. А. Христинич ; под. общ. ред. Голины В. Х. – Х. : Изд-во «ООО ТО «Гимназия», 2005. – 272 с.
8. Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки : / В. М. Попович. – Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2001. – 524 с.
9. Шакун В. І. Суспільство і злочинність / В. І. Шакун. – К. : Атіка, 2003. – 784 с.
10. Щавінський В. Р. Кримінальна відповідальність за незаконну емісію недержавних цінних паперів : на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. Р. Щавінський; Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2004. – 189 с.
11. Господарський кодекс України від від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
12. Кравчук В. М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики / В. М. Кравчук. – К. : Істина, 2005. – 720с.
13. Simpson, Sally S. Corporate crime, law, and social control / Sally S. Simpson. 180 p. cm. – (Cambridge studies in criminology).
14. Кашанина Т. В. Корпоративное право (Право хозяйственных товариществ и обществ) : учебник для вузов / Т. В. Кашанина. – М. : Издательская группа НОРМА–ИНФРА–М, 1999. – 815 с.
15. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
16. Несинова С. В. Господарське право України : навч. посіб. / С. В. Несинова, Воронко В. С., Чебикіна Т. С. ; за заг. ред. С. В. Несиновой. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.
17. Заборовський В. В. Правова природа акцій та процедура їх конвертації в Україні та Російській Федерації : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 [Електронний ресурс] / В. В. Заборовський ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2010. – 19 с.
18. Гольцберг М. А. Акционерные общества. Фондовая биржа. Операции с ценными бумагами / М. А. Гольцберг. – К. : Преса України, 1992. – 96 с.
19. Глусь Н. С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 [Електронний ресурс] / Н. С. Глусь ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 23 с.
20. Кравченко С. С. Юридична природа корпоративних прав : монографія / Кравченко С. С., Київський університет права НАН України. – К. : Видавництво Європейського університету, 2010. – 180 с.
21. Луць В. В. Акціонерне право : навчальний посібник / Луць В. В., Сивий Р. Б., Яворська О. С. ; за заг. ред. В. В. Луця, О. Д. Крупчана. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 256 с.
22. Могилевский С. Д. Корпорации в России: правовой статус и основы деятельности : учеб. пособие / С. Д. Могилевский, И. А. Самоилов. – 2-е изд. – «Дело», 2007 г. – 480 с.
23. Степанов П. В. Корпорации в российском гражданском праве / П. В. Степанов // Законодательство. – 1999. – № 4. – С. 11–15.
24. Корпоративное право [Электронный ресурс] / отв. ред. И. С. Шиткина. – М. : Wolters Kluwer, 2007. – 312 с.
25. Roman Tomasic. Corporate Crime and Corporations Law Enforcement Strategies in Australia / School of Law, University of Canberra. – Centre for National Corporate Law, 1993. – 56 p.
26. Дацюк В. Б. Співвідношення економічних злочинів та злочинів у сфері економіки / В. Б. Дацюк // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – С. 359–363.
27. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел] – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.